

Панасюк О.П.
аспірант кафедри всесвітньої історії
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ БІЛОРУСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Державотворення Білоруської Народної Республіки має чимало складних, суперечливих моментів, які вимагають детального дослідження джерел для реконструкції подій. Цінними у цьому плані є архівні матеріали. Документи із зазначеної проблематики зберігаються у фондах таких установ: Національного архіву Республіки Білорусь (Мінськ), Національного історичного архіву Білорусі (Мінськ), Білоруського державного архіву- музею літератури і мистецтва (Мінськ), Архіву Актів Нових у Варшаві, Литовського центрального державного архіву (Вільнюс), Державного архіву Російської Федерації (Москва), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (Київ), Центрального державного архіву громадських об'єднань (Київ).

Основу дослідження проблематики складають документи Національного архіву Республіки Білорусь (НАРБ). В даному архіві до історії виникнення та діяльності БНР безпосередньо чи дотично мають відношення матеріали п'яти фондів: №№ 60 п. «Комісія (Істпарт) (ЦК КП(б)Б)», 325 «Рада Народних міністрів», 455 «Державний театр Білоруської Народної Республіки (БНР) м. Мінськ», 827 «Генеральне консульство БНР в Константинополі», 864 «Консульство БНР в Ризі». Найважливішим є фонд № 325, що містить протоколи та резолюції I Всебілоруського з'їзду, документи про виникнення Білоруської Народної республіки, функції її вищих органів влади та ін.. Загалом у фонді один опис, який включає 229 справ за 1917-1925 рр., в тому числі переклади деяких документів з німецької, французької мови на російську [6; 7].

Інші фонди Національного архіву, які мають відношення до історії БНР логічно пов'язані з попереднім та доповнюють його. Так, у фонд 455 зберігаються дві справи про діяльність Білоруського державного театру. Зокрема, розпорядження дирекції театру і листування з Мінською міською театральною Комісією з фінансового та організаційного питання [8; 9]. У фонді 60 п зберігають зразки дипломатичних паспортів, зокрема одного з лідерів білоруського національного руху - Й. Воронка. Дані фонду підтверджують, що основна увага керівників БНР була спрямована на міжнародне визнання республіки, звідси активна зовнішньополітична робота, яка відображалась у

роботі надзвичайних місій, делегацій та консульств [5].

Значна частина матеріалів, яка розкриває взаємодію білоруських та українських громадських організацій і політичних структур при вирішенні питань національно-державного будівництва, спільних продовольчих і паливно-енергетичних завдань знаходяться в Національному історичному архіві Білорусі (НІАБ). Так, матеріали фонду 137 «Мінська губерньська продовольча комісія» містяться справи, які підкреслюють важливість і взаємовигідність білорусько-українських економічних контактів [15]. Матеріали фонду 24 «Мінська міська дума» дуже об'ємні. Справи складаються з протоколів засідань, звітів керівників різних комісій та управлінь. Висвітлюють взаємодію між органами місцевого самоврядування з Радою БНР. У них знаходяться відомості про визнання та фінансової підтримки Народного секретаріату БНР з боку органів місцевого самоврядування [14]. У фонді 1 «Мінська міська управа» наявні документи, що стосуються обігу грошей на території окупованої у 1918 р. Білорусі [13]. Фонд 333, «Мінська казенна палата Міністерства фінансів, м. Мінськ Мінського повіту Мінської губернії» дуже об'ємний і налічує 27 880 од. зб. Так, справа 16952 містить Розпорядження головнокомандуючого 10-ї Німецької армії генерала Е. фон Фалькенгейна про сплату податків і зборів на окупованій території [16].

Колекції діячів білоруської культури зберігаються в Білоруському державному архіві-музеї літератури і мистецтва (БДАМЛМ). Цінним у нашому випадку є фонд 3 «Колекція документів відділу рукописів Білоруського музею ім. І. Луцкевича у м. Вільно», який містить документи білоруських видавництв, газет і журналів (статути, протоколи, фінансові документи, листування, списки книг) [1; 2].

Доповнюють дані білоруських архівів матеріали, що зберігаються в Литовському центральному державному архіві. Важливим є фонд 582 «Рада Міністрів Білоруської Народної Республіки». У фонді зберігаються документи Народного Секретаріату за 1918 р.: матеріали щодо стосунків з окупаційною владою, документи з організації владних структур БНР, постанови щодо створення місцевих білоруських рад, різних товариств і гуртків. Важливими є матеріали фонду, що стосуються Ради Народних Міністрів - оригінали й копії окремих документів Канцелярії РНМ; низка справ Найвищої Ради БНР; документація Надзвичайної делегації Ради БНР із закордонних переговорів за березень-червень і вересень-листопад 1918 р.; частина приватного архіву А. Луцкевича; одна з частин протоколів засідань I Всебілоруського з'їзду [25; 26].

У фондах І. Падеревського, Л. Василевського та Міністерства закордонних справ 1918-1939 рр. - Архіву Актів Нових у Варшаві - вміщуються листи між Ю.

Пілсудським та І. Падеревським, звіти, депеші та рапорти. Важливим для нашого дослідження є перекладений з французької мови інформаційний лист про культурно-освітнє становище Білорусі в 1919-1920 рр. [23; 24].

Державний архів Російської Федерації містить наступні фонди з історії БНР: № 5999 «Гродненська губерньська білоруська управа», № 6063 «Рада БНР в Минске», №6218 «Колекція матеріалів, що стосуються БНР». Зокрема, у фондах зберігаються такі документи: протоколи засідань громадських організацій, інформаційні листи, протести білоруських організацій проти польського захоплення Гродненської губернії [3; 4].

На території України найбільше матеріалів дотичних до історії БНР зосереджено в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), а також у Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО).

У Центральному державному архіві вищих органів влади й управління України зберігаються документи, які розкривають події 1917-1920 рр. Зокрема, матеріали фонду 1063 «Українська Центральна Рада. Генеральний секретаріат. Протоколи й журнали засідань Генерального Секретаріату Центральної Ради» розкривають зміст Меморандуму чотирьох державних утворень: Білорусі, Дону, Кубані та України з питання їх державного облаштування [17]. Важливим є фонд 1118 «Міністерство торгівлі і промисловості Української Держави, м. Київ», зокрема справа 8, яка відображає економічну сторону взаємовідносин між Білоруссю та Україною [18]. Фонд 2592 «Народне Міністерство справ закордонних Української Народної Республіки» подає дані про листування з делегацією Білоруської Народної Республіки, її визнання, Статутні грамоти, протоколи спільної комісії по визначенню міждержавних кордонів [19]. Цікавий і багатий матеріалом фонд 3696 «Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки». Складається з 3 описів 958 справ, та охоплює період від 1918 по 1924 рр. Присвячений діяльності закордонних представництв, встановленню взаємодії з Радою БНР [20]. Фонд 3766 «Міністерство закордонних справ Української Держави» присвячений періоду правління П. Скоропадського і охоплює період з березня по грудень 1918 р. у взаєминах з білоруською стороною виділяються три основні блоки проблем: спільне вирішення питань про кордон, біженців та товарообмін [21]. Загалом, фонди 3696 та 3766 містять важливу інформацію, що стосується дипломатичних зносин з Білоруссю, призначення її представників в Україну.

В Центральному державному архіві громадських об'єднань України міститься фонд 5 «Комісія з історії громадянської війни при ЦК КП(б)У, м. Київ

(1931-1938)», важливою є справа 158, в якій зберігаються матеріали з історії громадянської війни в Україні. Важливим у цьому плані є інформація про відносини Української Держави з Білоруссю з огляду проблеми визнання та територіального питання [22].

Отже, матеріали архівних фондів дозволяють відтворити основні напрямки внутрішньої й зовнішньої білоруської політики, дають можливість об'єктивно відобразити процес державотворення БНР та з'ясувати основні форми реалізації національно-державного проекту.

Література

1. Беларуский государственный архив-музей литературы и искусства (далі - БГАМЛИ). - Ф. 3. - Оп. 1. - Спр. 17. - 45 арк.
2. БГАМЛИ. - Ф. 3. - Оп. 1. - Спр. 34. - 18 арк.
3. Государственный архив Российской Федерации (далі - ГАРФ). - Ф. 5999. - Оп. 1. - Спр. 1. - 132 арк.
4. ГАРФ. - Ф. 6063. - Оп. 1. - Спр. 1. - 132 арк.
5. Национальный архив Республики Беларусь (далі - НАРБ). - Ф.60 п. - Оп. 3. - Спр. 452. - 193 арк.
6. НАРБ. - Ф. 325. - Оп. 1. - Спр. 7. - 29 арк.
7. НАРБ. - Ф. 325. - Оп. 1. - Спр. 10. - 270 арк.
8. НАРБ. - Ф. 455. - Оп. 1. - Спр. 1. - 10 арк.
9. НАРБ. - Ф. 455. - Оп. 1. - Спр. 2. - 26 арк.
10. НАРБ. - Ф. 604. - Оп. 1. - Спр. 3 - 17 арк.
11. НАРБ. - Ф. 325. - Оп. 1. - Спр. 10. - 270 арк.
- 12.
12. Национальный исторический архив Беларуси (далі - НИАБ). - Ф. 1. - Оп. 3. - Спр. 1 - 133 арк.
13. НИАБ. - Ф. 24. - Оп. 1. - Спр. 3673. - 108 арк.
14. НИАБ. - Ф. 137. - Оп. 1. - Спр. 9. - 300 арк.
15. НИАБ. - Ф. 333. - Оп. 1. - Спр. 16952. - 245 арк.
16. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО). - Ф. 1063. - Спр. 6. - 3 арк.
17. ЦДАВО. - Ф. 1118. - Спр. 8. - 41 арк.
18. ЦДАВО. - Ф. 2592. - Спр. 62. - 126 арк.
19. ЦДАВО. - Ф. 3696. - Спр. 32. - 27 арк.
20. ЦДАВО. - Ф. 3766. - Спр. 33. - 23 арк.
21. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф. 5. -

Оп. 1. - Спр. 158. - 499 арк

22. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі ААН). - Zesp. 100. - Sygn. 777. - 54 k

23. ААН. - Zesp. 322. - Sygn. 5326. - 28 k

24. Lietuvos Centrinis Valstybes Archyvas (далі - LCVA) - F. - 582. - Ap. 2. - B. 65. - 26 l.

25. LCVA. - F. - 582. - Ap. 2. - B. 72. - 13 l.